

Pesniška prepletanja od Trsta do Benečije

DOI: 10.4312/SSJLK.61.71-83

Ana Toroš, Fakulteta za humanistiko, Univerza v Novi Gorici, Nova Gorica; ana.toros@ung.si

Prispevek s primerjalnega vidika osvetljuje podobne besedilne strategije med tržaškim ter beneškoslovenskim pesniškim diskurzom, pri čemer opozarja na različnost tržaškega in beneškoslovenskega zgodovinskega in kulturno-jezikovnega konteksta. V tem okviru se posebej poglobi v sodobno beneškoslovensko poezijo in analizira izbrane pesmi z vidika večjezičnih literarnih praks, posebej kodnega preklapljanja, ki razpira zapletene jezikovne dinamike v Benečiji, ter z vidika literarne imagologije, ki razkriva latentno literarno večjezičnost, prisotnost Drugega na pesemskem prizorišču, ki nasprotuje prizadevanjem za ohranjanje beneškoslovenskega jezika.

večjezičnost, imagologija, identiteta, kodno preklapljanje, Marianna Deganutti

This article uses a comparative perspective to elucidate similar text strategies in the poetic discourse of Trieste and Slavia Veneta, while also highlighting the differences in the historical and cultural linguistic contexts of these regions. In this regard, it delves into contemporary Slavia Veneta poetry, analyzing selected poems from the perspective of multilingual literary practices – especially code switching, which unveils the complex linguistic dynamics in Slavia Veneta – and from the perspective of literary imagology, which reveals latent literary multilingualism and the presence of the Other in the poetic arena, which runs counter to efforts to preserve the Slavia Veneta dialect.

multilingualism, imagology, identity, code switching, Marianna Deganutti

Uvod

Ko pomislimo na slovensko skupnost v Italiji, se nam običajno najprej zariše podoba Trsta. Veličastno mesto z dramatično zgodovino, z izjemno literaturo, ki si je prislužila posebni terminološki oznaki: »tržaška literatura« in *letteratura triestina*.¹ Mednarodno poznani

1 Dejstvo, da je bila mestu dodeljena taka literarna oznaka, ki je običajna za označevanje evropskih nacionalnih literatur (Even-Zohar 1996), nakazuje specifičen pomen literature iz Trsta (Ara, Magris 2001). Termin *triestinità*, na podlagi katerega se je razvila terminološka oznaka *letteratura triestina*, se je formiral v italijanskih krogih na začetku 20. stoletja in je bil del diskurza o italijanskosti Trsta pred razpadom Avstro-Ogrske. V tem okviru je označeval literaturo iz Trsta v italijanskem jeziku, ki je v tem času v glavnini stremela k oblikovanju in utrjevanju italijanske identitete Trsta. Slovenski različici tega termina, tržaškost in tržaška literatura, sta zelo verjetno nastali po zgledu zadevne terminologije v italijanščini. Tržaška literatu-

Urška Perenič (ur.): *Trst v slovenskem jeziku, literaturi in kulturi*.

Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani, 2025

(zbirka Seminar slovenskega jezika, literature in kulture, 61)

ISSN 2386-0561, e-ISSN 2386-057X

ISBN 978-961-297-602-6, 978-961-297-603-3 (PDF)

književniki, kakor sta Boris Pahor in Claudio Magris, so se zapisali v literarno zgodovino posebnega tržaškega literarnega diskurza. Posledično slovenska literarna zgodovina še danes mestoma uporablja termin »tržaški« za označevanje slovenske literature v Italiji.² Slednja se razprostira od Trsta preko Gorice do Benečije (Beneške Slovenije), Rezije in Kanalske doline. Vendar je tako široko in posplošeno pojmovanje tržaške literature problematično z vidika kompleksnosti literarnega konteksta, saj imata goriški in videmski prostor svoje idejne, motivno-tematske in literarno-jezikovne posebnosti, ki črpajo iz drugačnih zgodovinskih danosti in drugačnega kolektivnega spomina kot tržaška literatura.³ V okviru pričujoče razprave se bomo zato osredotočili na literarno specifičnost v Benečiji, ki spada v videmsko območje. V beneškoslovenskem prostoru se je namreč v zadnjih desetletjih, še posebej v zadnjih dvajsetih letih, izoblikovala skupina pesniških ustvarjalcev, večinoma pesnic, ki so izjemno obogatile pesniško krajino Benečije. Trenutno je prevladujoča usmeritev KD Ivan Trinko, ki podpira razvoj beneškoslovenskega narečnega pesništva.⁴ Pri KD Ivan Trinko so v zadnjih dvajsetih letih izšle pesniške zbirke Gabrielle Tomasetig (2008), Alda Clodiga (2009), Andreine Trusgnach (2011), Viljema Černa (2013), Claudie Salamant (2015), Margherite Trusgnach (2020) in Luise Battistig (2025). Ob osrednji pesniški skupini ustvarjajo tudi pesnice, ki so ubrale drugačno jezikovno-literarno pot, in to bodisi v slovenskem bodisi v italijanskem standardnem jeziku. Drugačna jezikovna izbira prinaša s seboj drugačno ciljno bralstvo in drugačno recepcijo, pa tudi vrsto notranjih dilem, povezanih z identiteto (Toroš 2024).

---

ra tako prvotno označuje literaturo v slovenskem jeziku, ki nastaja v Trstu, v rabi pa je tudi širše razumevanje, in sicer kot literatura iz Trsta, ne glede na jezik, v katerem je napisana. To posledično pomeni, da termina *letteratura triestina*, ki jo definira italijanski jezik ter motivno-tematska ter idejna usmerjenost v oblikovanje podobe italijanskega Trsta, ne gre posloveniti s »tržaška literatura«, temveč kot »italijanska tržaška literatura«. Več o razlikovanju med tema dvema pojmovoma in prevodnih ustrezninah v Toroš 2014.

- 2 Takšno razumevanje tržaške literature kot krovnega pojma za slovensko literaturo v Italiji uporablja npr. Jože Pogačnik v študiji *Književnost v zamejstvu in zdomstvu* (2001).
- 3 V tem okviru moramo kot prvo osvetliti zgodovinsko povezanost Benečije z Beneško republiko in s tem vpetost v romanski kulturni kontekst, za razliko od Trsta, ki je bil sidrišče Habsburžanov, nazadnje Avstro-Ogrske in s tem odprt za germanski in slovanski kulturni vpliv. V času Beneške republike je imela Benečija tudi določeno mero avtonomije in je odvezetje teh pravic v kratkem času vladanja Avstro-Ogrske po zatonu Beneške republike težko sprejela. Leta 1866 se je tako beneškoslovenska skupnost odločila, upajoč na ugodnejši položaj, za priključitev k novonastali Kraljevini Italiji, s čimer je bila vključena v proces italijanizacije pol stoletja pred tržaškim prostorom, ki je bil h Kraljevini Italiji priključen po prvi svetovni vojni (Banchig 2021). Prim. tudi študijo o povezavi med literaturo in turbulentnimi zgodovinskimi dogodki na Goriškem in Videmskem (Toroš, Makuc 2022). – O zgodovini Slovencev v Italiji prim. npr. Kacin Wohinz, Pirjevec 2000.
- 4 V Benečiji, za razliko od goriškega in tržaškega prostora, ni možnosti za osnovnošolsko in srednješolsko šolanje v slovenskem standardnem jeziku, z izjemo dvojezične osnovne šole v Špetru, ki je začela delovati v osemdesetih letih prejšnjega stoletja. Posledično je jezikovna zmožnost v slovenskem standardnem jeziku med Benečani šibka (Kerin 2007) in le redki se odločajo za pesniško ustvarjanje v slovenskem standardnem jeziku (Kerin 2007). Običajnejša je izbira beneškoslovenskega narečja kot jezika pesniškega ustvarjanja, ki kot tako pridobiva na pomenu (Dapit 2003) ter oblikuje in utrjuje identiteto beneškoslovenske skupnosti.

V tem smislu se pesništvo Antonelle Bukovaz, ki nastaja v italijanskem standardnem jeziku, idejno ter motivno-tematsko bistveno ne odmika od korpusa beneškoslovenskih narečnih pesmi. Sidrišče in hkrati presečišče obeh jezikovnih kodov odpira problematiko jezikovne travme beneškoslovenske skupnosti. Kot se izrazi pesnica Antonella Bukovaz (2011: 32) v eni svojih pesmi: »cerco la parola persa [...] Persaripersa / mai avuta / mai posseduta. / *Zgubila san se ...*«. ⁵ Religiozne pesmi izpod peresa Anite Bergnach (2024, 2025) so na drugi strani zavezane viziji Ivana Trinka o povezanosti Benečije z osrednjeslovenskim prostorom in v tem okviru z uporabo slovenskega standardnega jezika (Toroš 2024).

Večjezične literarne prakse

Kompleksne jezikovne dinamike v Benečiji so torej tiste, ki usmerjajo razvoj sodobne beneškoslovenske poezije. To pa ne pomeni, da je beneškoslovenska poezija docela zazrta vase in da v teku časa ni vstopala v medbesedilni dialog z literaturo iz Trsta. V nadaljevanju prispevka bomo zato sledili pesniškim prepletanjem med beneškoslovensko poezijo ter slovensko in italijansko poezijo iz Trsta. Obenem bomo izpostavili specifične poteze beneškoslovenske poezije glede na poezijo iz Trsta.

Marianna Deganutti (rojena 1981) je najmlajša izmed naštetih beneškoslovenskih pesnic, ki je leta 2023 izdala svoj pesniški prvenec *Moj jezik v tvojih besedah/La mia lingua nelle tue parole*. Gre za posebno pesniško zbirko, ki je vzporedno nastajala v slovenskem in italijanskem standardnem jeziku, tako da ni dvojezična knjiga v običajnem pomenu, ampak knjiga v dveh jezikih (Roncelli 2024). To še pomeni, da vsebina pesmi nastaja v prepletu obeh jezikovnih različic. Zbirka je tudi rezultat pesničinega iskanja lastnega izgubljenega beneškoslovenskega narečnega jezika, jezika otroštva in spominov na njeno beneškoslovensko babico. Navajamo odlomek iz uvodne misli k zbirki, kjer pesnica spregovori o rodni Benečiji:

Tu so generacije druga za drugo izgubljale besede svoje slovenske skupnosti, živeče v Italiji. Zakaj? Zaradi fašizma, prisilne italijanizacije, izseljevanja, upadanja prebivalstva in železne zavese. In vasi so počasi mrknile, izginile, velikokrat za vedno. Ostajajo pa babičine besede, ki so se ohranile, čeprav hlapljive, premešane, lebdeče in z zelo omejeno uporabo. A kljub temu ostaja upanje, da se jezik prednikov ne bo izgubil. Po dolgih letih molka bodo te besede z dodatkom številnih novih našle moč, da znova vzklijejo v verzih vnukinje (Deganutti 2023b: 8).

Glavni namen je bil, da pesmi objavi v slovenščini, da njen lirski subjekt z babico komunicira slovensko. V italijanščini pa so pesmi objavljene za vse tiste bralce slovenskih korenin, ki standardne slovenščine ne razumejo dovolj. Želela je, da bi tudi oni lahko dojeli sporočilo pesmi in se ne bi počutili osamljeni, kakor je to ravno zaradi neznanja (beneško)-slovenskega jezika velikokrat občutila sama (Roncelli 2024). V sozvočju s tem je pesničino

---

5 Iščem izgubljeno besedo... [...] Izgubljeno, ponovno izgubljeno, / ki je nisem nikoli imela, / ki nikoli ni bila moja. / *Izgubila sem se ...* (prevedla Anita Bergnach).

posvetilo k zbirki: »vsem tistim, ki so izgubili svoj jezik/a *tutti quello che hanno perso la loro lingua*« (Deganutti 2023a: 5).

Občuten pesniški dialog z babico je podan tudi v pesmi *Najine besede*: »tvoje besede so preproste / krožnik fižola / brez lovorja [...] te preproste besede / tako stare, / čarobne / in nepopolne // so tvoje, morda pa tudi moje?« (Deganutti 2023a: 78)

Pesniško ustvarjanje Marianne Deganutti je posebno tudi zato, ker je nastajalo v prepletu s poezijo iz Trsta, ki se ji je pesnica posvetila v sklopu svojega znanstvenoraziskovalnega dela. Predvsem jo je navdahnilo motivno-tematsko bogato ter jezikovno dinamično obdobje slovenske in italijanske tržaške literature s konca 19. stoletja in prve polovice 20. stoletja.⁶ V tem okviru gre omeniti njeno znanstveno monografijo *Literary Multilingualism in the Borderlands. The Challenge of Trieste* (2024a), saj se v njej predstavljena dognanja izražajo tudi skozi poezijo. Omenja pesnika Carolusa Luigi Cergolyja in Virgilia Giottija. Prav tako je bilo z vidika večjezičnih literarnih praks za pesnico pomembno raziskovanje tržaške proze. Najverjetneje je pesnica prek uzaveščanja večjezičnih besedilnih strategij tržaškega prostora opazovala svojo lastno obmejno in večjezično izhodiščno pozicijo ter jo prikazala na jezikovni in vsebinski ravni svojih pesmi. Ne gre prezreti niti, da je Marianna Deganutti ponovno prišla v stik z beneškoslovenskim narečjem, ki ga je pozabila že v mladosti, prek standardne slovenščine. Pisanje v priučenem slovenskem standardnem jeziku ji tako omogoča večjo distanco, bolj premišljeno uporabo besed ter refleksijo o pomenu in izvoru besed. V njenem pesništvu lahko sledimo dvema različnima pogledoma na zmožnost ohranjanja pomena izvirnika v procesu prehajanja iz enega jezika v drugega. Po eni strani pesnica razmišlja o fluidnih jezikovnih mejah (Deganutti 2024a: 128), po drugi strani ugotavlja, da se nekaterih spominov in s čustvi zaznamovane predmetnosti ne more izraziti v kateremkoli jeziku. V tem kontekstu gre izpostaviti Cergolyjevo pesem *Wasser Donau*, ki je predmet njene znanstvene analize (Deganutti 2024a: 127). Takole razmišlja pesnica o njegovi pesmi:

[C]ould the words »Wasser« and »voda« both meaning »water« respectively in German and Slovene (as well as in many other Slavic languages) which derives from same Proto-Indo-European root 'wédōr' lead to the definition of other linguistic boundaries? But also, can the archaic Italian »e nubilo rosato« be somehow related to Latin or Italian, and how do we exactly

6 Pesniška prepletanja med beneškoslovenskim in tržaškim prostorom segajo sicer že v 19. stoletje, k samim začetkom beneškoslovenskega literarnega ustvarjanja, k duhovnikoma in pesnikoma Petru Podreki in Ivanu Trinku. Peter Podreka je tako svoj čas napisal pesem s povednim naslovom *Slovenija in njena hčerka na Beneškem* (1871). V pesmi prikazana personificirana podoba Benečije kot hčerke Slovenije in italijanske ujetnice je namreč del pesniškega diskurza tudi v italijanski tržaški poeziji v desetletjih pred prvo svetovno vojno, v kateri je pogosta pesniška podoba trpeče *Trieste*, ujetnice Avstro-Ogrske (Toroš 2011). Tudi pesem Ivana Trinka (1897: 81–83) *Spomin na Miramar* (1897), ki se veže na pesnikovo erotično izkušnjo in bolečino duhovnika (Bernik 1984: 5–6), je zelo verjetno nastala po zgledu Carduccijeve ode *Miramar* (1878), v kateri je Miramar simbol tragične usode Ferdinanda Maksimilijana in njegove žene Šarlote Belgijske in po kateri so se zgledovali italijanski tržaški pesniki s konca 19. in začetka 20. stoletja (Toroš 2011).

separate these tongues which could be considered a continuum? The question, in this case, may matter more than the answer. To put it in another way, Cergoly also seems to stimulate us to think about fluid linguistic boundaries, which can vary and overlap. By reshaping – but also expanding – Triestino with the help of numerous languages with related backgrounds, Cergoly creates what can be defined as a language »collage« – an »invertebrate« tongue made by multilingual fragments inserted line by line in his poems, languages possessing contrasting or at least interfering morphology, syntax and grammar. (Deganutti 2024a: 128)⁷

Z vidika literarne večjezičnosti so najbolj reprezentativni verzi Cergolyjeve pesmi tisti, ki pesnico napeljujejo na misel o fluidnosti jezikov: »Wasser Donau / Voda Sava / E l'acqua de la Brenta« (Cergoly 1980: 62). Refleksijo zapisanega najdemo v njenih pesmih, kot sta *Besede ob meji/Le parole del confine* in *Oguoar/Anguilla*. V njih namreč pesnica sopostavlja sopomenke v različnih jezikih; v pesmi *Besede ob meji/Le parole del confine* navede tuje besede za »mejo« tako v slovenski kot v italijanski različici besedila: »Grenze«, »Granica«, »Confine«, »Ограничи« (Deganutti 2023a: 24–25). V pesmi *Oguoar/Anguilla* pa takole niza besede v različnih jezikih: »hvala lepa ali lepa hvala / buongiorno / mandi / merci beaucoup / in aufwiedersehen« [poudarila M. D.] (Deganutti 2023a: 46–47).

Hkrati avtorica v pesmi *Buskalce/Buskalce* posredno sporoča, da niti standardna slovenščina niti italijanščina ne premoreta besede, ki bi nadomestila spominsko in čustveno konotacijo narečne besede »buskalce« (kresnice):

da je vse izgubljeno
sem pomislila

one pa se bile tam
od vedno do vedno
in še so me čakale
[...]

in svetlikajoče se
kot *buskalce* [poudarila M. D.]
(Deganutti 2023a: 88)

che fosse tutto perduto
ho pensato

ma loro erano lì
da sempre, per sempre
e mi aspettavano ancora
[...]

scintillanti però
come *buskalce* [poudarila M. D.]
(Deganutti 2023a: 89)

7 [A]li besedi »Wasser« in »voda«, ki obe pomenita »voda« v nemščini in slovenščini (pa tudi v mnogih drugih slovanskih jezikih) in ki izhajata iz istega protoindoevropskega korena *wédōr, vodita k opredelitvi drugih jezikovnih meja? Pa tudi, ali je lahko arhaična italijanščina »e nubilo rosato« nekako povezana z latinščino ali italijanščino in kako natančno ločimo te jezike, ki bi jih lahko imeli za kontinuum? Vprašanje je v tem primeru lahko pomembnejše od odgovora. Povedano drugače, zdi se, da nas Cergoly spodbuja k razmišljanju o fluidnih jezikovnih mejah, ki se lahko spreminjajo in prekrivajo. S preoblikovanjem – a tudi širitvijo – italijanskega tržaškega narečja s pomočjo številnih sorodnih jezikov Cergoly ustvarja tisto, kar lahko opredelimo kot jezikovni »kolaž« – »nevretenčarski« jezik, sestavljen iz večjezičnih fragmentov, vstavljenih vrstico za vrstico v njegove pesmi, jezikov, ki imajo kontrastno ali vsaj interferenčno morfologijo, sintakso in slovnico (prevedla Ana Toroš).

V pesmi »P« *kot potok*/»P« *come potok* se nadalje poigrava z večpomenskostjo slovenske besede »bister«, kot bister potok (čist in živahen) in bister človek (pameten). Navajamo naslednje verze:

naši potoki
niso *ruscelli*⁸ [poudarila M. D.]

so hladni
so čisti

pa tudi *bistri* [poudarila M. D.]
in pametni
(Deganutti 2023a: 84)

i nostri *potok* [poudarila M. D.]
non sono *ruscelli*

sono freddi
sono puliti

ma anche *bistri* [poudarila M. D.]
e intelligenti
(Deganutti 2023a: 85)

Večpomenskost besede »bister« se v italijanskem prevodu (*limpido ruscello*) ne ohrani, zato pesnica s kodnim preklapljanjem ohranja izvirni izraz »bister« tudi v italijanski različici pesmi. To pa v pomenu »živahen«, saj ostali dve konotaciji pesnica izrazi s sopomenkama »čist« in »pameten«. V italijanski različici pesmi pride večpomenskost slovenske besede »bister« še posebej do izraza, pri čemer dobiva nove in širše pomene, kajti pridevnik »bister« se ne nanaša le na potoke v Benečiji, ampak na vso beneškoslovensko skupnost.

Slika 1: Oborče, občina Prapотно: ena izmed hribovitih, z gozdovi obdanih in težje dostopnih vasi v Benečiji, kar se odraža tudi na ravni poezije (vir: zadruga Most)

8 Potoki (op. A. T).

Kodno preklapljanje

Pesnica v okviru manifestiranih večjezičnih literarnih praks pogosto uporablja kodno preklapljanje, ki se mu je v svojem znanstvenoraziskovalnem delu še posebej posvetila; tudi ob primeru romanopisja Borisa Pahorja, ki je to manifestirano večjezično literarno prakso uporabljal za označevanje represije slovenskega jezika (Deganutti 2023c). S kodnim preklapljanjem tako tudi pesnica, morebiti ravno po Pahorjevem zgledu, nakaže jezikovno problematiko v Benečiji. Vzemimo primer iz pesmi *Manjkanje/Mancanza*:

brez teh besed
 »fiore« [poudarila M. D.] ne bi bil »cvet«
 bila bi »lingua« [poudarila M. D.]
 ne pa »jezik«
 in ne bi bila vedela
 da »noi« [poudarila M. D.] smo »mi«
 (Deganutti 2023a: 70)

Senza queste parole
 »fiore« non sarebbe »cvet« [poudarila M. D.]
 ci sarebbe stata un »lingua«
 ma non un »jezik« [poudarila M. D.]
 e non avrei saputo che
 »noi« siamo »mi« [poudarila M. D.]
 (Deganutti 2023a: 71)

Marianne Deganutti se skozi spomine na babičin beneškoslovenski govor prepozna kot članico beneškoslovenske skupnosti, kar ponazori s poudarjenim kodnim preklapljanjem v ležečem tisku, in sicer zlasti z besedama »jezik« in »mi«. Pesničine realne jezikovne okoliščine, v katerih je odraščala, pridejo še posebej do izraza v italijanski različici pesmi.

Podoben prijem kodnega preklapljanja, ki poudarja jezikovno problematiko, zasledimo še pri nekaterih drugih sodobnih beneškoslovenskih pesnicah, med drugim pri Claudii Salamant in Andreini Trusgnach. Prva se v pesmi *V šuo!* spominja predšolskih dni, časa nedolžnosti in naivnosti: »Niesan viedla, / ku san srečna imiet / celo nit življenja / tu moji mali ročic« (Salamant 2015: 8).⁹ Odločilen je zanjo vstop v šolo, v tujejezični šolski sistem, ko mora kot deklica hkrati izstopiti iz domačega kulturnega in jezikovnega zavetrja. Naravnost usoden se zazdi trenutek oz. situacija opismenjevanja: »Kakšno veseje, kar san zastopila, / de san napisala: / »IO SONO« [poudarila C. S.]. / Se šele vprašan: / Duo?« (Salamant 2015: 8)¹⁰ Pesnica osvetljuje posledice odsotnosti slovenskih šol v Benečiji na ravni posameznikove identitete in občutka (ne)pripadnosti skupnosti. Slednje je z menjavanjem jezikovnega koda in poudarjenim tiskom jasno izpostavljeno na mestu, kjer preberemo: »IO SONO«, torej »jaz sem«.

V pesmi *An dan* Andreine Trusgnach je tako v izvirniku kot italijanski različici nakazana jezikovna problematika, ki se še izostri z jezikovnim preklapljanjem v drugi omenjeni različici besedila: »David, kuo se imaš?« / »Štiefan, kuo ti je šlo?« (Trusgnach 2011: 35) Zdi se, da sta starša pomirjena ob misli na prihodnost, ko bosta z odraslima sinovoma lahko govorila

⁹ Nisem vedela, / kako sem srečna, da imam / celo življenje / v tej mali ročici (prevedla Ana Toroš).

¹⁰ Kako sem bila vesela, ko sem spoznala / da sem napisala: / JAZ SEM / Se še danes sprešujem / Kdo? (prevedla Ana Toroš).

v beneškoslovenskem narečju. To bo zanju tudi pomenilo, da so bili jezikovni napori za ohranjanje beneškoslovenske identitete poplačani.

Za kako lieto, boš videu,
an dan se usednemo vsi kupe
okuole naše peci,
se bomo griel an menal.
»David, kuo se imaš?«
»Štiefan, kuo ti je šlo?«
Tisti dan, par ognju
s tatan
se pogledamo tu oči
an bomo viedel,
de je bluov vse nareto
lieuš ku smo mogli
(Trusgnach 2011: 35)¹¹

Fra qualche anno, vedrai,
ci siederemo assieme
attorno alla nostra *pec* [poudarila A. Tr.]
ci scaldereмо e chiacchieremo.
»David, kuo se imaš?«
»Štiefan, kuo ti je šlo?« [poudarila A. Tr.]
Quel giorno, accanto al fuoco,
io e papà
guardandoci negli occhi
sapremo che tutto
è stato fatto al meglio
(Trusgnach 2011: 35)

Pesem *An dan* vsebinsko dopolnjuje pesem *Brez maternega jezika* iz pesničine druge zbirke:

pa sta zaries
grozno krivico nardil
vidva
ki niesta naučil
maternega jezika vaše snuove

Adno krivico šele buj neusmiljeno
ga nucat med van
kar v družini
necjeta se stuort zastopit

Niesan migu ist
ki bi van muorla poviedat
de koranine takuo malo poznane
takuo malo glaboke
morejo stuort past
vsak drier
(Trusgnach 2023: 25)¹²

ma avete davvero
commesso un atroce delitti
voi due
a non aver insegnato
la lingua madre ai vostri figli

Un delitto ancora più crudele
a usarla fra voi
quando in famiglia
non volete farvi capire

Non sarò mico io
a dovervi dire
che radici così poco conosciute
così poco profonde
possono fare cadere
qualsiasi albero
(Trusgnach 2023: 24)

11 Čez kakšno leto boš videl, / nekega dne se bomo usedli vsi skupaj / okrog naše peči, / se bomo greli in pogovarjali. / »David, kako se imaš?« / »Štiefan, kako ti je šlo?« / Tisti dan, pri ognju / z očetom / si bomo pogledali v oči / in bomo vedeli, / da je bilo vse narejeno / kar najbolje (prevredla Anita Bergnach).

12 sta pa zares / naredila grozen zločin / vidva / ki nista naučila / materinega jezika svojim otrokom // Še bolj

Pesnica je kritična do beneškoslovenskih staršev, ki niso prenesli znanja beneškoslovenskega jezika na otroke. Sporočilo pesmi se prekriva s pričevanjem Marianne Deganutti ob predstavitvi njene pesniške zbirke pri Slovenski matici v Ljubljani. Kot je povedala, se je na tečajih slovenskega jezika v Ljubljani srečala s tečajniki, potomci Slovencev, ki so bili rojeni v tujini. Nekateri so bili žalostni, veliko pa jih je bilo jeznih, da jih starši in stari starši niso naučili slovenščine, zaradi česar sama govori ne le o izgubljenem, ampak tudi ukradenem jeziku (Roncelli 2024).

Podobno kodno preklapljanje srečamo tudi pri več sodobnih slovenskih tržaških pesnikih, ki se samorefleksivno izpovedujejo o lastni, dvojni jezikovni identiteti. Primer je *Jutrišnje tržaško jutro* Miroslava Košute: »Nekega dne se bom zbudil in si dejal / »Buongiorno, Košuta! Come stai?« / »Dobro,« odvrnem, »saj zjutraj sem zdrav.« / Potem se zdrznem, prisluhnem napeto / in zmedeno vprašam: »Che cosa hai detto? / E percé parli per zakai?« (Košuta 1991: 42)

Latentna literarna večjezičnost

Kodno preklapljanje je manj pogosto v slovenski tržaški medvojni poeziji, saj je ta po prepovedi rabe slovenskega jezika na Tržaškem usmerjena v prvi vrsti v obrambo slovenske jezikovne in kulturne identitete. Izjema je denimo sonet Janka Samca z naslovom *San Antonio* (iz cikla *O Trst, ti moja večna bolečina!*, ki je nastal v letih 1926–1945): »Na trgu Ponte Rosso / razpenjajo že štante brhke starke, / da ujele z jutrom bi 'l'affare grosso'« (Samec 1981: 20). Kot vidimo, pesnik s kodnim preklapljanjem ponazori večjezičnost na znani tržaški tržnici na Rusem mostu.

Namesto manifestiranih večjezičnih literarnih praks lahko v tem času znotraj slovenske tržaške poezije opazujemo zlasti odnos med imagološko dvojico Jaz in Drugi; Jaz so predstavniki in branitelji slovenstva in Drugi so protislovensko usmerjeni antagonisti. V tako oblikovanem pesniškem diskurzu Drugi običajno ni imenovan, njegov obstoj razberemo iz pesemskega konteksta, aluzij in same izpovedi lirskega subjekta, ki se fokusira na njegova protislovensko usmerjena dejanja. V tem smislu lahko govorimo o latentni literarni večjezičnosti,¹³ saj je Drugi, običajno govoreči drugi jezik, vseskozi prisoten. Tak primer je pesem Danila Benčine. Ker je bil na Tržaškem v času fašizma prepovedan slovenski tisk, je Benčina pesem *Tržaški bori* objavil v eni izmed ilegalnih tržaških publikacij, t. i. štempiharski publikaciji, *Lipi* (Strnad 2014), in sicer pod psevdonimom Ben-Dan. Pesem je zakodirana in od bralca zahteva poznavanje medvojnih zgodovinskih dogodkov na Tržaškem. Prek simbola tržaških borov se navezuje na ustrelitev mladih, protifašistično delujočih fantov v Bazovici leta 1930, ki je močno pretresla slovensko tržaško skupnost: »Skrivnostno v mraku

---

krut zločin / je uporabljati ta jezik / v družini / kadar nočeta, da se vaju razume // Zagotovo nisem jaz / ki bi vam morala povedati / da korenine tako malo poznane / tako malo globoke / bodo spodnesle / vsako drevo (prevedli Anita Bergnach in Ana Toroš).

13 O latentnih večjezičnih literarnih praksah prim. Deganutti 2024b.

zašumljajo, / na novo v grozi vztrepetajo, / kot kadar kri junaška / v zori se razlila / in napojila, / v robstvu tla je kraška» (Ben-Dan 1940: 16).¹⁴

Latentno literarno večjezičnost lahko v sklopu beneškoslovenske poezije opazujemo na ravni pesmi Alda Clodiga (Klodiča) *Pustita nam rože*, po kateri so naslovljeni zborniki vsakoletnih festivalov beneškoslovenskih pesmi *Senjam beneške piesmi* (1984).¹⁵ Pesem, ki na simbolni ravni prikazuje prizadevanja za ohranitev kulturne dediščine beneškoslovenske skupnosti, je bila objavljena kot uvodna pesem prvega zbornika. Del njenega simbolnega naslova, »Pustita nam«, se trikrat ponovi v sami pesmi: »pustita nam piet«, »pustita nam miet«, »pustita nam rože« (Clodig 1984: 11), kar jasno kaže na prisotnost Drugega, kateremu lirski subjekt naslavlja svojo prošnjo:

Kajšan ti lahko porcé:
če puode napri takolé,
umarjemó preca le vsi.
Pa tuol nie ries an na bo.
Pustita nam piet – takuo, k' nam je vsec,
guorit an uekát – písat an še brat
po tistim jiziku, – ki mat na zibel
z vso nje jubeznijo – navadla nas je.
[...]
Pustita na rože po našim sadit,
zvonit za novico po našim zvonit:
potlè bosta vidli, če znamo še mi
veselo zavriskát, ku včasih sta vi!
(Clodig 1984: 11)

Nekdo ti lahko reče:
če bo šlo tako naprej,
bomo kmalu umrli vsi.
Pa to ni res in ne bo.
Pustite nas peti – kot nam je všeč,
govoriti in kričati – pisati in še brati
v tistem jeziku, – ki mati ob zibelki
z vso svojo ljubeznijo – nas je naučila.
[...]
Pustite nam rože saditi po naše,
oznanjati novico z našim zvonom:
potem boste videli, če znamo še mi
veselo zavriskati, kot nekoč ste vi!
(Prevedla Anita Bergnach)

Pregled pesniških prepletanj med tržaško in beneškoslovensko poezijo zaključujemo s prikazom odnosa med Jazom in Drugim ob pesmi *Pridejo ponoc* Andreine Trusgnach:

Te cjejo stuort umriet,
Benečija, san zastopila.
Mislejo, de na ušafajo obednega zbujenega,
kar pridejo ponoc, ku tatje,

Ti vogliono far morire,
Benečija, l'ho capito.
Si illudono di non trovare sveglio nessuno
quando verranno do notte, come ladri,

14 Kot poudarja Pavel Fonda, se v nevarni situaciji skupina umakne v paranoično-shizoidno pozicijo, ker je najbolj primerna za utrjevanje skupine, za določitev skupnega sovražnika in za krepitev pozitivnih čustev do svoje skupine. V takem položaju se torej vse doživeto loči na dobro in slabo, pri čemer je vse slabo projicirano navzven (Toroš 2021). – Za več primerov pesmi slovenskih tržaških medvojnih pesnikov prim. Toroš 2011.

15 Tradicionalni, več kot pol stoletja trajajoči festival prirejajo vsako leto v Benečiji z namenom ohranjanja beneškoslovenskega narečja. Več o festivalu *Senjam beneške piesmi* v Novak Popov 2015 in Toroš 2022.

pa mi bomo pokoncu an vsi kupe,
 na sred vasi
 zapiejemo na moc tiste pjesmi,
 ki so nas učil te star.
 Bomo piel. An oni pridejo s škarjan
 za nan odriezat jizik,
 pa pjesmi bojo že gu luhtu
 vesoke vesoke,
 zbudjo vse judi na sviete,
 vsi jih bojo čul an za tiste
 na bojo mogle vič umriet
 (Trusgnach 2011: 11)¹⁶

ma noi li aspetteremo alzati e tutti assieme,
 in mezzo al paese,
 canteremo con forza quei canti
 che ci hanno insegnato glu anziani.
 Canteremo. E verranno con le forbici
 per tagliarci la lingua,
 ma le canzoni si saranno già levate al cielo
 in alto, sempre di più,
 sveglieranno il mondo,
 tutti le sentiranno e per questo
 non potranno più morire
 (Trusgnach 2011: 11)

Pesem lahko razumemo kot krik, dramatično ekspresijo v obrambo beneškoslovenskega jezika. Uporabljena je podoba fizičnega nasilja s strani neimenovanega Drugega, fizične odstranitve organa za govor, kar vzbuja nelagodje: »An oni pridejo s škarjan / za nan odriezat jizik« (Trusgnach 2011: 11). Beneškoslovenski antagonist je nakazan zgolj prek zaimka »oni«.

Zaključek

Beneškoslovenske pesmi uporabljajo večjezične besedilne strategije, ki so značilne tako za slovensko kot italijansko poezijo iz Trsta, kar je posledica večjezičnosti tržaškega in beneškoslovenskega prostora. Kljub temu ima beneškoslovenska poezija v tem okviru svoje specifičnosti, ki pridejo še posebej do izraza v beneškoslovenski narečni poeziji. Slednja je skoraj brez izjeme objavljena skupaj s prevodom v italijanski standardni jezik. Ravno pri sočasnem branju izvirnika in prevoda se razpira globlje sporočilo, ki je posredovano prek kodnega preklapljanja in ki se primarno osredotoča na skrb za ohranjanje beneškoslovenskega jezika in identitete. Slednje je vezni člen med beneškoslovensko narečno poezijo in pesniško zbirko Marianne Deganutti. Za sodobno beneškoslovensko poezijo je obenem značilna latentna literarna večjezičnost, ki posredno nakazuje jezikovne napetosti v Benečiji. Ta večjezična literarna praksa je bila značilna za slovensko tržaško poezijo predvsem v medvojnem obdobju in odraža neugodno družbenopolitično klimo.

16 Hočejo te usmrtiti, / Benečija, sem dojela. / Mislijo, da ne najdejo nobenega zbujenega, / ko pridejo ponoči, kakor tatovi, / mi pa bomo budni in vsi skupaj, / sredi vasi / bomo na vso moč zapeli tiste pesmi, / ki so nas jih učili naši starši. / Peli bomo. In oni bodo prišli s škarjami / da nam odrežejo jezik, / a pesmi bodo že v zraku / visoke, visoke, / zbudile bodo vse ljudi na svetu, / vsi jih bodo slišali in zato / ne bodo mogle več umreti (prevedla Anita Bergnach).

Viri in literatura

- ARA, Angelo, MAGRIS, Claudio, 2001: *Trst, obmejna identiteta*. Prevedla Igor Škamperle in Marija Cenda-Klinc. Ljubljana: Študentska založba.
- BANCHIG [BANKIČ], Giorgio [Jurij], 2021: »Proč z Avstrijo!« Zakaj so se Beneški Slovenci opredelili za Italijo. Danila Zuljan Kumar, Petra Kolenc (ur.): *Simon Rutar in Beneška Slovenija*. Ljubljana: Slovenska matica. 93-109.
- BEN-DAN [BENČINA], Danilo, 1940: Tržaški bori. *Lipa*. 16.
- BERGNACH, Anita, 2024: *Iskre Tvoje ljubezni*. Čedad: Zadruga Most.
- BERGNACH, Anita, 2025: *V Tvojem ognju žarim*. Koper: Ognjišče.
- BERNIK, France, 1984: Trst v slovenski poeziji. France Bernik (ur.): *Trst v slovenski poeziji*. Trst: ZTT, Koper: Lipa. 5–13.
- BUKOVÁZ, Antonella, 2011: *Al limite*. Firenze: Le lettere.
- CAROLUS CERGOLY, Luigi, 1980: *Latitudine Nord. Tutte le poesie mitteleuropee in lessco triestio*. Milano: Mondadori.
- CLODIG [KLODIČ], Aldo, 1984: Pustita nam rože. Aldo Clodig (ur.): *Pustita nam rože po našim sadit: 10 let senja-ma beneške piesmi*. Trst: Založništvo tržaškega tiska. 11.
- DAPIT, Roberto, 2003: Nastajanje krajevnih knjižnih jezikov med Slovenci v Furlaniji. Ada Vidovič Muha (ur.): *Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje: ob 450-letnici izida prve slovenske knjige. Obdobja 20*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovenistiko Filozofske fakultete. 301–312.
- DEGANUTTI, Marianna, 2023a: *Moj jezik v tvojih besedah/La mia lingua nelle tue parole*. Trst: Mladika.
- DEGANUTTI, Marianna, 2023b: Uvod. *Moj jezik v tvojih besedah/La mia lingua nelle tue parole*. Trst: Mladika. 8.
- DEGANUTTI, Marianna, 2023c: Selektivni code switching v Grmadi v pristanu Borisa Pahorja. *Jezik in slovstvo* 68/3. 17–29.
- DEGANUTTI, Marianna, 2024a: *Literary Multilingualism in the Borderlands. The Challenge of Trieste*. New York, Oxon: Routledge.
- DEGANUTTI, Marianna, 2024b: Literary multilingualism: exploring latent practices. *Textual Practice* 38/4. 594–613.
- EVEN-ZOHAR, Itamar, 1996: The Role of Literature in the Making of the Nations of Europe: A Socio-Semiotic Study. *Applied Semiotics/Sémiotique Appliquée* 1/1. 39–59. Toronto: University of Toronto.
- KACIN WOHINZ, Milica, PIRJEVEC, Jože, 2000: *Zgodovina Slovencev v Italiji 1866–2000*. Ljubljana: Nova revija (Zbirka Korenine).
- KERIN, Urška, 2007: Testiranje jezikovne zmožnosti učencev dvojezične osnovne šole v Špetru. *Jezik in slovstvo* 52/6. [3]–18.
- KOŠUTA, Miroslav, 1991: Jutrišnje tržaško jutro. Miroslav Košuta: *Riba kanica*. Trst: ZTT. 42.
- NOVAK POPOV, Irena, 2015: Senjam beneške piesmi kot dejavnik prenove narečne poezije v Slovenski Benečiji. *Primerjalna književnost* 38/2. 157–174.
- PODRECCA [PODREKA], Peter, 1871: Slovenija in njena hčerka na Beneškem. *Soči* 1/4.
- POGAČNIK, Jože, 2001: Književnost v zamejstvu in zdomstvu. Jože Pogačnik (ur.): *Slovenska književnost III*. Ljubljana: DZS. 351–401.
- RONCELLI, Nadia, 2024: *Predstavitev pesniške zbirke Moj jezik v tvojih besedah*. <https://www.youtube.com/watch?v=rFE9fNksp-0> (dostop 13. 1. 2025).
- SALAMANT, Claudia, 2015: *De b'mogle besiede*. Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko/Civiale del Friuli: Circolo di cultura Ivan Trinko.
- SAMEC, Janko, 1981: *Sen morja: soneti in druge pesmi*. Trst: Založništvo Tržaškega tiska, Ljubljana: Cankarjeva založba.
- STRNAD, Živa, 2014: *Pesniška besedila v Štampilarskih publikacijah: literarnozgodovinski vidik (diplomsko delo)*. Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.
- TOROŠ, Ana, 2011: *Podoba Trsta in Tržaškega v slovenski in italijanski poeziji prve polovice 20. stoletja*. Nova Gorica: Univerza v Novi Gorici.

- TOROŠ, Ana, 2014: Triestinità and tržaškost: common points and differences. *Slovene studies: journal of the Society for Slovene Studies* 36/1. 39–54.
- TOROŠ, Ana, 2021: Minority literature and collective trauma: the case of Slovene Triestine literature. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 86. 65–81.
- TOROŠ, Ana, 2022: The coded literary discourse of the Senjam Song Festival of Benečija. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 88. 49–66. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.
- TOROŠ, Ana, 2024: Literarna večjezičnost v Benečiji. Matejka Grgič (ur.): *Slovenščina v Italiji*. Ljubljana: Založba Univerze v Ljubljani. 121–145.
- TOROŠ, Ana, MAKUC, Neva, 2022: Slovenian literature in the Provinces of Gorizia and Udine from the perspective of turbulent historical events. *Annales: anali za istrske in mediteranske študije. Series historia et sociologia* 32/2. 263–276.
- TRINKO, Ivan, 1897: *Poezije*. Gorica: Goriška tiskarna A. Gabršček (Slovanska knjižnica). 60–61.
- TRUSGNACH, Andreina, 2011: *Sanje morejo plut vesoko*. Čedad: Kulturno društvo Ivan Trinko/Cividale del Friuli: Circolo di cultura Ivan Trinko.
- TRUSGNACH [CEKOVA], Andreina, 2023: *Pingulauenca ki jo nie bluo/L'altalena che non c'era*. Trst: ZTT/Trieste: EST.
- ZUANELLA, Natalino [Božo], 1998: *Mračna leta Benečije: dejavnost tajnih organizacij v vzhodni Furlaniji*. Prevedla Vida Gorjup Posinkovič. Ljubljana: Cankarjeva založba.